

Pe la 1876, când s-a născut Constantin Brâncuși, de n-aveai pământ și n-aveai după ce bea apă, erai sărac cu adevărat. Săracul era clăcaș, dijmaș, argat, slugă la curtea moșneanului, a moșierului sau a negustorului. Slugile se recrutau, îndeobște, dintre finii locali. „Nășitul” era o legătură „carismatică și economic-comunitară”.

Radu Brâncuși, tatăl lui Constantin, a posedat avere, moștenită, sub formă de „curea”, de 6 – 7 hectare și a avut șapte copii. Au moștenit, fiecare, cam 1 hectar. Radu Brâncuși s-a căsătorit de două ori. Rămas văduv de tânăr, cu un băiețel, a pețit și a cucerit pe Maria Diaconescu, cu care a avut alți cinci băieți. Dorea o fetiță. N-a mai apucat pe Frusina, fiindcă a decedat în plină bărbăție, cu nevasta însărcinată. Constantin este al șaselea copil. Penultimul.

Alde Bejuican, foarte numeroși, sărăciseră. Pe atunci, ca și astăzi, fac parte din familia Brâncuși. Unii au rămas țărani. Alții au răzbit în profesii intelectuale. Ca să-i deosebească de cei bogați, au fost porecliți Bejuicani.

În acte oficiale apar ca Brâncuși, ca și în arhondologia locală, ținută cu strictețe de femei și de bătrâni. Bogăția celorlalți „Brâncuși” numeroși se dubla cam cu două hectare de căciula copilului. O bogăție firavă. Adevărata lor bogăție, ca și a tuturor oltenilor, au fost copiii mulți și aprigi, plecați în diaspora.

Tatăl său, Radu Brâncuși, a făcut ceva dulgherie (talentat nativ în cioplirea lemnului), dar nu aparținea breslei meseriașilor, ci a țăranilor agricultori. Avea o curea de pământ. În Gorj, pământul nu-i fertil. De pe la 1874 până la 1914, meseriașii de la orașe erau străini, în majoritatea lor. Radu Brâncuși a fost meseriaș sezonier (iarna), într-un cătun și o comună fără străini. Numele său inițial era Nicolae. A fost bolnav în copilărie și, ca să nu moară, părinții i-au schimbat numele din Nicolae în Radu, după o datină locală, pentru alungarea Necuratului aducător de boli.

Maria și Radu Brâncuși sunt moșneni dintr-un cătun, deci din categoria celor care se consideră, cam țăfnos, „boieri de la facerea lumii”.

Sculptorul Constantin Brâncuși se socotea, la Paris, în conversații particulare, ca un *prince-paysan*. Mi-a afirmat-o, cu mândrie, de mai multe ori și mă îndemna să accept această prejudecată, fiindcă aflase că sunt moșnean și după tată, și după mamă. Muica lui și a mea țineau cont de arhondologii locale gorjene și de pe Olteț.

Din valea acestui râu, au pornit frații Buzești și Iancu Jianu, care prăda pe boierii exploatatori. Din gura Padeșului, de pe Olteț, a pornit și Tudor Vladimirescu, cu primele cete de panduri. Brâncuși avea orgolii locale infinite în legătură cu Tudor Vladimirescu și Iancu Jianu. Răscoala de la 1907, din Moldo-Valahia, l-a tulburat adânc, pe când se afla la Paris, în al treilea său an. În Oltenia, s-a tras cu tunurile în răsculați.

Amintirile mele din familie moșnenească și studiul istoric micro-monografic raional al anului 1907 coincid cu spusele categorice ale lui Brâncuși. Ele contrazic istoria burgheză care a socotit pe moșneni solidari cu latifundiarii, sub pretextul „ordinii naționale”.

Nu vom intra aici în această interesantă controversă politică și sociologică.

Din pricina prolificității excesive tradiționale și a progreselor medicinei, sporul de natalitate a dus la o densitate demografică în acest sector de clasă rurală. Au crescut moșnenii și răzeșii ca număr, dar n-au crescut și pământurile lor. „Curelele” s-au subțiat mereu și au fost amenințați cu pauperizarea cea mai crâncenă.

În Oltenia, am asistat la fenomenul emigrației pe aria provinciilor locuite de români, sub forma micilor negustori, a feciorilor de moșneni.

Din Ardeal, au emigrat în America de Nord până la cifra de 300.000 de țărani români mijlocași sau fruntași. În acest fel,

curelele moșnenești s-au putut păstra fără a se ajunge la o fărâmițare vecină cu pulverizarea. A fost și un aflux de capitaluri sub forma economiilor cobilițarilor sau funcționarilor, care păstrau legătura cu căminul și glia natală, dornici de investiții sigure. Prețul pământului a crescut în mod disproporționat față de rentabilitatea lui. S-au zidit case spațioase, înlocuindu-se chirpiciul, bordeiele sau lemnul, prin cărămida arsă.

Codul civil iluminist și Constituția de la 1866 au spart comunitatea agrariană moșnenească, dar cutumele au rămas.

Fiecare copil primea, legal, parcela lui individuală. Cei care plecau din sat și se înrădăcinau în mediul citadin, în principiu, n-aveau voie să vândă. Înstrăinarea pământului ereditar era considerată ca o rușine, sancționată cu oprobriul satului, iar atunci când vindeau, rudele aveau dreptul de întâietate la cumpărare și tratament preferențial.

Acesta a fost cazul lui Constantin Brâncuși, care și-a vândut partea din „curea” și dreptul de habitație în casa părintească pentru a-și termina studiile la București, la Academia de Belle-Arte, după ce absolvise, ca bursier, Școala de Arte și Meserii (secția sculptură) din Craiova.

La vârsta de 22 de ani, Constantin vinde fratelui său Grigore, prin actul autentificat la 22 octombrie 1898, două livezi și pământ arabil, pentru suma de 320 lei aur. Actul a fost găsit de Petru Comarnescu, în 1964, la Gheorghe Sprincenatu din Peștișani.

S-a mai găsit actul de naștere al lui Radu-Nicolae Brâncuși, născut la 15 iulie 1833 în Hobîța, ca fiu al lui Constandina și Mihai Brâncuși, și actul său de căsătorie cu Maria Diaconescu, la 27 ianuarie 1872. Radu Brâncuși a intrat în a doua căsătorie la vârsta de 39 de ani.

N-au fost deloc clar descifrate și interpretate următoarele acte juridice descoperite de cercetători pe teren:

1. actul de vânzare-cumpărare între cei doi frați, Constantin și Grigore Brâncuși, din 10 octombrie 1898,

2. actul de consimțământ dat de mamă, în 1895, pentru intrarea fiului său minor de 19 ani la Școala de Meserii din Craiova,

3. act de garanție, idem, din 1896.

Petru Comarnescu se întreabă:

„Să fi murit atunci Nicolae Brâncuși, tatăl sculptorului?” („Gazeta literară”, 6 august 1964, pag. VI). „Atunci” se referă la data de 10 octombrie 1898.

Și se mai întreabă imediat:

„Atunci, de ce nu el, ci soția, a dat consimțământul și garanția din 1895 și 1896?” (idem).

A fost lansată o ipoteză inexactă:

„S-ar putea, deci, ca moștenirea părintească din 1898 să provină de la mamă”.

Lucrurile se clarifică, dacă ținem cont de faptul că Radu-Nicolae Brâncuși a decedat înainte de nașterea fiicei sale Frusina și că viitorul sculptor a rămas orfan de minor. După moartea tatălui, mama sa Maria a fost numită *tutoare legală*. În această calitate, a dat actul de consimțământ din 1895 și actul de garanție din 1896.

Abia în 1897, Constantin Brâncuși devine major.

În 1898, a devenit majoră și Frusina, sora cea mică, zăpârstea familiei.

În octombrie 1898, s-a putut face partajul și Constantin Brâncuși și-a putut vinde partea de moștenire, respectând regulile jocului local, adică vânzând la rude apropiate și cu tratament preferențial.

Descifrarea actului de vânzare arată forma moșnenească de „curea”, fiindcă vecinătățile sunt rubedenii:

„În act este vorba de mai multe porțiuni de pământ (două livezi cu lemne, în locuri diferite, și de pământ arabil), calculate în stânjeni și cu vecinătăți precizate, în care apar alți Brâncuși, un Blendea și o rudă dinspre mamă, Nicolae Diaconescu (apud P. Comarnescu, idem)”.

După actele produse până azi, urmează că situația familială se prezintă în modul următor, în această familie de moșneni olteni:

1. tatăl, Nicolae-Radu, s-a născut la 15 iulie 1833,
2. Frusina a fost concepută în 1877, când tatăl moare în vârstă de 44 de ani și lasă 7 copii, din două căsătorii,
3. sculptorul, rămas orfan la vârsta fragedă de 1 an și câteva luni, iar mama sa, Maria Diaconescu rămâne tutoare legală a minorilor.

Prin efectul decesului, Constantin rămâne „fiul mamei”. Tatăl este absent din cămin. Legat de „fustele Muicii”, și-a dezvoltat sensibilitatea, dar și grija față de mamă și sora mai mică, în mod compensatoriu. S-a dezvoltat și harțul cu fratele cel mare, rezultat din prima căsătorie, cu care a avut multe certuri. A preluat, ca adolescent, grijile de *pater familias*, pentru a ajuta cele două ființe feminine neajutorate. Pleacă la munte și devine ciobănel, apoi la 11 ani încep peregrinările în lume pentru a strânge bani și a le ajuta, ca ucenic boiangiu la Târgu-Jiu, ucenic de hangiu, cu șorț verde, la Slatina și Craiova; face, concomitent, o școală de meserii, leapădă șorțul la 19 ani și intră asociat, cu mică participație, la bodega de lux a lui Ion Zamfirescu din Craiova, iar la 22 de ani porcede la studii de sculptură la București, cu bursă, dar și cu un cheag de 320 lei aur, bani peșin, bașca economii din câștigurile la „Spirtaru” (han și bodegă centrală).

Afecțiunea puternică față de rude și atitudinea de *pater familias* se dovedește și din detaliul duios că sculptorul s-a deplasat de la Paris la Hobița pentru o singură zi, în urma unei epistole a nepoatei sale Ioana Brâncuși, fiica lui Grigore Brâncuși, căruia îi vânduse partea de moștenire. Ioana absolvise opt clase de liceu și era amenințată să rămână o „neisprăvită”. Sculptorul a ajutat-o să intre la Universitatea din București, și a luat-o într-o vacanță la Paris. Un alt nepot, sculptor, a fost rugat să rămână la Paris, ca să-l facă moștenitor testamentar.

Tânărul a refuzat orgolios, spunându-i că-n umbra marilor copaci nu crește nimic. Era riposta pe care Constantin Brâncuși a dat-o el însuși lui Auguste Rodin, când a refuzat să intre ca ucenic în atelierul mult râvnit.

Dintre nepoții lui Brâncuși, am găsit pe Grigore Brâncuși, lector de limba albaneză la Universitatea din București, citat, în special de către Al. Rosetti, ca autoritate într-o serie de lucrări de specialitate din disciplina filologiei.

De notat că membrii familiei semnau Brâncuș, iar astăzi tot Brâncuș semnează.

Semnătura sa, *C. Brâncuși*, o consider ca pe o reminiscență didactică din școala latinistă. *Simion Bărnuț* a rămas *Barnuțiu* în istoria literară.

Cutuma a decis rămânerea la C. Brâncuși.

Cutumele sunt uneori mai puternice decât normele raționale.

PUȚINĂ AUTOBIOGRAFIE

(DINTR-O DISCUȚIE CU MAESTRUL, DIN ANUL 1939)

„Am plecat de la 10 ani, pe jos, din Hobița-Peștișani. Tata era gospodar cu slugi în curte. La Craiova, am intrat ca băiat de prăvălie pentru procopseală. Ai observat că, la noi, în Oltenia, cuvântul «procopseală» are altă semnificație? Că-nseamnă muncă din greu? Că la București procopseala este aproape sinonimă cu învârteala? La noi, procopseala este o onoare, fiindcă provine din munca de 16 ore pe zi. În Capitală, este termen peiorativ. Diferențieri de climat moral, nu numai de terminologie. Te-ai gândit la morala oltenească? (Lungă discuție contradictorie). La Craiova, am fost băiat de prăvălie la restaurantul «Spirtaru», din fața gării. Am stat șase ani și munceam câte 18 ore zilnic. La ceasurile trei de dimineață, mă